מז'ור או מינור? הסולם שיוצר אווירה בסרט

כיתה ו' | מוזיקה | 45 דק' | שיעור לפי מעגל הלמידה · מערך למורה

❓ איך שינוי של צליל אחד יכול להפוך מוזיקה שמחה למתוחה?

עיגון בתוכנית הלימודים: כיתות ה'–ו' – תכונות הצלילים: סולמות מז'וריים, מינוריים ופנטטוניים; תפקיד הכלים הדומיננטיים (תכנית הלימודים במוזיקה לבית הספר היסודי (כיתות א'–ו'), משרד החינוך – הפיקוח על הוראת המוזיקה – כיתות ה'–ו', האזנה: תכונות הצלילים)

„התלמידים יבחינו בהבדלים בין סולמות מז'וריים, מינוריים ופנטטוניים ויזהו אותם ביצירות מוזיקליות שונות. התלמידים יסבירו את תפקידם של כלי הנגינה הדומיננטיים ביצירה ואת תרומתם למארג היצירה."

מטרות

מטרה מרכזית: התלמידים יבחינו בהאזנה בין מז'ור למינור ויסבירו שהורדת הצליל השלישי של האקורד בחצי טון הופכת אותו ממז'ורי למינורי, ויישמו זאת בבחירת סולם מנומקת לפסקול של סצנה.

- התלמידים יסווגו קטעי האזנה לבהיר (מז'ור) או לכהה (מינור) ויתעדו בטבלה.
- התלמידים ישנו צליל אחד באקורד במכונת הצלילים ויסבירו מה הופך אקורד מז'ורי למינורי.
- התלמידים יתכננו פסקול לסצנה ויבחרו סולם, טמפו, עוצמה וכלי מוביל עם נימוק לכל בחירה.

ידע קודם: טמפו ודינמיקה כאמצעי הבעה (ד'–ה'). · זיהוי כלי נגינה ומשפחות הכלים (ג'–ד'). · שמות התווים דו-רה-מי.

מושגים: סולם · מז'ור · מינור · סולם פנטטוני · אקורד · חצי טון · פסקול

חומרים: לוח חכם או מחשב עם רמקולים · מקלדת או פסנתר בכיתה (אם יש), או מטלופונים · כרטיסי סצנה · דף תכנון פסקול עם שלוש משבצות לשרטוט · מחשב או לוח חכם לסימולטור

מהלך השיעור לפי שלבי מעגל הלמידה

1. פתיחת המעגל – איתור ידע קודם **5 דק'**	*מאתרים ידע קודם על מוזיקה שיוצרת אווירה בסרטים.* 1. מקרינה תמונה של שביל ביער: "מה יקרה בסצנה? ומה ישתנה אם תתנגן מתחתיה מוזיקה עליזה – או מאיימת?" 2. "באיזה סרט המוזיקה גרמה לכם להרגיש משהו לפני שקרה משהו על המסך?" 3. מציגה את השאלה המובילה; כל זוג רושם השערה. **תשובות צפויות:** • השערה צפויה: "המהירות", "הכלים", "אם זה חזק". • תפיסה שגויה נפוצה: "מוזיקה עצובה תמיד איטית" ← נבדק בהמשך במינור מהיר.

2. התנסות **12 דק'**	*התנסות: מאזינים, מסווגים ומשנים צליל אחד – לפני המושגים.* 1. מקרינה את הסרטון "Major and Minor" של YourClassical (5:02) ועוצרת אחרי כל דוגמה: אגודל למעלה "בהיר", אגודל למטה "כהה / מתוח"; מתעדים בטבלה. 2. בזוגות: פותחים את מכונת הצלילים ומנגנים את האקורד הפרוש כפי שהוא. 3. "העבירו את שורת 'מי' לשורת 'מי במול' – רק צליל אחד! – והשמיעו שוב. מה השתנה?" 4. אוספת על הלוח את התיאורים לשני הצלילים. 🎬 **סרטון:** – Class Notes: Major and Minor: What's the Difference? (YourClassical MPR) youtube.com/watch?v=JOcfrK3F5Hw 🕹️ **סימולטור:** מכונת הצלילים: מז'ור או מינור? – החליפו רק צליל אחד – מ"מי" ל"מי במול" – ותארו איך השתנתה האווירה. (בעמוד השיעור באתר) **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "עם מי במול זה נשמע עצוב, כמו בסרט כשמשהו רע קורה". • קושי צפוי: זוג מזיז גם את סול ← המורה מזכירה: "רק צליל אחד – כדי לדעת מה גרם לשינוי."
3. המשגה **9 דק'**	*מהתצפיות אל המושגים: סולם, מז'ור, מינור, פנטטוני, כלי מוביל.* 1. מסבירה: סולם הוא סדרת צלילים שממנה בנויה מנגינה; האקורד שניגנתם בנוי מצלילים 1, 3 ו-5 של הסולם. 2. אני מדגימה במקלדת: דו-מי-סול (מז'ור) ← מורידה את מי בחצי טון ← דו-מי במול-סול (מינור). חושבת בקול: "הזזתי רק את הצליל האמצעי, ושמעתי שהאווירה נהייתה כהה." 3. נעשה יחד: המורה מנגנת שישה אקורדים מעורבבים; הכיתה מסמנת באגודל מז'ור או מינור ובודקת יחד. אחר כך מנגנת על הקלידים השחורים בלבד – סולם פנטטוני (חמישה צלילים). 4. מבהירה: בתרבות המערבית מז'ור נשמע לרוב בהיר ומינור לרוב כהה – אבל יש שירים עליזים במינור; האווירה נבנית גם מטמפו, עוצמה וכלי מוביל (הכלי הדומיננטי שנושא את המנגינה). **מושגים:** סולם – סדרת צלילים בסדר עולה, שממנה בונים מנגינות ואקורדים. · מז'ור – סולם או אקורד שבו הצליל השלישי רחוק שני טונים שלמים מהצליל הראשון (למשל דו-מי-סול). נשמע לרוב בהיר. · מינור – סולם או אקורד שבו הצליל השלישי נמוך בחצי טון לעומת מז'ור (למשל דו-מי במול-סול). נשמע לרוב כהה או מתוח. · סולם פנטטוני – סולם של חמישה צלילים, למשל הקלידים השחורים בפסנתר, או דו-רה-מי-סול-לה. · פסקול – המוזיקה והצלילים שמלווים סרט ויוצרים בו אווירה. **תשובות צפויות:** • ניסוח צפוי: "במינור הצליל השלישי נמוך בחצי טון". • תפיסה שגויה נפוצה: "מינור זה תמיד עצוב" ← המורה משמיעה שיר ריקוד עליז במינור ושואלת "מה כאן עושה אותו שמח?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • אם מינור הוא "עצוב", איך ייתכן ששירי ריקוד רבים כתובים במינור? מה עוד יוצר את האווירה? (הערכה)

4. יישום – ביצועי הבנה **11 דק'**	*ביצוע הבנה: פסקול שמשרת את הסצנה.* 1. מחלקת לכל קבוצה כרטיס סצנה: "בוקר ראשון בחופש הגדול", "סערה מתקרבת לסירה קטנה", "מחבואים בבית ריק בלילה", "טקס ניצחון בסוף המשחק". 2. עכשיו לבד (בקבוצות): משרטטים שלוש תמונות של הסצנה ותחת כל אחת כותבים סולם, טמפו, עוצמה וכלי מוביל – עם נימוק. 3. מנגנים דוגמה קצרה במכונת הצלילים או בכלי הכיתה; הכיתה מנחשת את הסצנה ומציעה שיפור אחד. המורה רושמת בדף מעקב. **משימה:** אתם המלחינים של הסרט! תכננו פסקול לסצנה שבכרטיס: בחרו סולם, טמפו, עוצמה וכלי מוביל, נמקו כל בחירה – והשמיעו דוגמה קצרה. **תשובות צפויות:** • נימוק צפוי: "בסערה – מינור, טמפו מאיץ, עוצמה עולה, תופים מובילים". • קושי צפוי: בוחרים מינור לכל שלוש התמונות ← המורה שואלת "האם יש רגע בסצנה שבו משהו משתנה?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • איך הייתם משתמשים בסולם פנטטוני בסצנה – ולמה דווקא בו? (יצירה)
5. סגירת המעגל – רפלקציה והערכה **8 דק'**	*סגירת המעגל: כרטיס יציאה, שאלון וחזרה להשערה.* 1. כרטיס יציאה (3 דק'): המורה מנגנת שני אקורדים; התלמידים כותבים איזה מז'ור ואיזה מינור, ומסבירים במשפט מה ההבדל בצלילים. 2. שאלון בלוח החכם (3 דק'). 3. חוזרת להשערה (2 דק'): "מה בצלילים יוצר אווירה?" – הסולם, ולצידו טמפו, עוצמה וכלים. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה בכרטיס: "הראשון מינור, השני מז'ור; במינור הצליל השלישי נמוך בחצי טון". • טעות צפויה: "במינור כל הצלילים נמוכים יותר" ← המורה מנגנת שוב ומצביעה על הצליל היחיד שזז. 📝 **שאלון** (6 שאלות) **ורפלקציה** – בדף לתלמיד. 🎟️ **כרטיס יציאה:** הקשיבו לשני האקורדים. כתבו איזה מז'ור ואיזה מינור, והסבירו במשפט מה ההבדל בצלילים ביניהם. • זיהוי נכון של שני האקורדים • מציין שהצליל השלישי (האמצעי) נמוך בחצי טון במינור • משתמש במונחים מז'ור, מינור, חצי טון

הלימה: מטרה – פעילות – עדות

סיווג מז'ור / מינור בהאזנה	התנסות (סרטון וטבלה) והמשגה (סימון משותף)	טבלת הסיווג, כרטיס היציאה, שאלה 2
הסבר השינוי בצליל השלישי (מטרה מרכזית)	התנסות – מכונת הצלילים; המשגה – הדגמה במקלדת	כרטיס היציאה, שאלה 1 ו-5
פסקול מנומק	יישום – תכנון וביצוע בקבוצות	דף התכנון וההצגה, שאלות 4 ו-6

התאמה לשונות

מתקשים	• מסווגים רק ל"בהיר" ו"כהה" • במכונת הצלילים משנים רק את הצליל שהמורה מסמנת • דף תכנון עם בנק מילים (מז'ור, מינור, מהיר, איטי, חזק, חלש, כלי)
בינוניים	• סיווג הקטעים, החלפת הצליל במכונה, הגדרת המושגים ותכנון פסקול לסצנה

מתקדמים	• לבנות במכונה מנגינה מקורית במז'ור, להפוך אותה למינור בשינוי צליל אחד, ולהשוות לסולם פנטטוני על הקלידים השחורים או במטלופון

מחוון

- מסווג נכון לפחות 5 מתוך 8 דוגמאות לבהיר / כהה ומקשר למז'ור / מינור.
- מסביר שהורדת הצליל השלישי בחצי טון הופכת מז'ור למינור.
- מגדיר סולם פנטטוני ונותן דוגמה.
- בתכנון הפסקול כל בחירה מנומקת ומתאימה לסצנה.

רב-תחומיות

- אומנות: שרטוט סצנה בשלוש תמונות (סטוריבורד): בחירת מסגור, תאורה וצבע שמשרתים אווירה – אותה החלטה שהמלחין עושה בצלילים.
- עברית – חינוך לשוני: אוצר מילים של רגש ואווירה (מתוח, מאיים, שליו, חגיגי) ונימוק בכתב של כל בחירה בדף התכנון.

תשובות השאלון: 1–א · 2–ב · 3–ג · 4–ב · 5–ג · 6–ב

🎬 מז'ור או מינור? הסולם שיוצר אווירה בסרט

שם _____ כיתה _____ תאריך _____

❓ איך שינוי של צליל אחד יכול להפוך מוזיקה שמחה למתוחה?

🕹️ **בסימולטור: החליפו רק צליל אחד – מ"מי" ל"מי במול" – ותארו איך השתנתה האווירה.**
איזה צליל החלפתם, ומה הוא שינה? נסו גם לשנות את הטמפו: האם מינור מהיר עדיין נשמע עצוב?

_____

_____

🛠️ **משימה:** אתם המלחינים של הסרט! תכננו פסקול לסצנה שבכרטיס: בחרו סולם, טמפו, עוצמה וכלי מוביל, נמקו כל בחירה – והשמיעו דוגמה קצרה.

_____

_____

_____

📝 שאלון

1. מה ההבדל בין האקורד דו-מי-סול לבין דו-מי במול-סול?

◯ הצליל האמצעי נמוך בחצי טון באקורד השני ◯ הצליל הראשון שונה ◯ אין הבדל ◯ השני מנוגן מהר יותר

2. איזה אקורד הוא מז'ורי?

◯ דו-מי במול-סול ◯ דו-מי-סול ◯ לה-דו-מי

3. מהו סולם פנטטוני?

◯ סולם של שבעה צלילים ◯ סולם שמנוגן רק בתופים ◯ סולם של חמישה צלילים

4. מלחין רוצה סצנה מתוחה לפני סערה. מה מתאים לרוב?

◯ מז'ור, מהיר וחלש ◯ מינור, עוצמה שמתחזקת וכלים נמוכים ◯ פנטטוני עליז בחליל

5. מה נכון לגבי מינור?

◯ כל שיר במינור הוא עצוב ◯ אי אפשר לשיר במינור ◯ במערב הוא נשמע לרוב כהה, אבל טמפו ועוצמה משפיעים גם הם

6. מה התפקיד של הכלי המוביל בפסקול?

◯ רק לשמור על הפעמה ◯ לנגן את המנגינה המרכזית ולתת לה את הגוון ◯ אין לו תפקיד

🎟️ **כרטיס יציאה:** הקשיבו לשני האקורדים. כתבו איזה מז'ור ואיזה מינור, והסבירו במשפט מה ההבדל בצלילים ביניהם.

_____

_____

🪞 רפלקציה

מה למדתי היום על מז'ור ומינור?

_____

מה היה הרגע שבו שמעתי את ההבדל הכי ברור?

מה הפליא אותי – שצליל אחד משנה כל כך הרבה?

איך אקשיב אחרת לפסקול בסרט הבא שאראה?

מה עוד הייתי רוצה לבדוק על סולמות מתרבויות אחרות?

אני יכול/ה...	בטוח/ה	כמעט	עוד לא
אני יכול/ה להבחין בהאזנה בין מז'ור למינור.			
אני יכול/ה להסביר איזה צליל משתנה בין אקורד מז'ורי למינורי.			
אני יכול/ה להסביר מהו סולם פנטטוני.			
אני יכול/ה לתכנן פסקול ולנמק את הבחירות.			